

Ніна Данилюк

DOI: 10.15290/sw.2023.23.08

Волинський національний університет
імені Лесі Українки
e-mail: danyluk@vnu.edu.ua
ORCID: 0000-0002-7373-2902

Мовний образ РІДНОЇ ЗЕМЛІ / ХОЛМЩИНИ / УКРАЇНИ в поезії Тадея Карабовича

Ключові слова: мовний образ/мовообраз, поетичний текст, мала батьківщина, велика батьківщина, Холмщина, Україна

Мовний образ (концепт) *рідної землі / батьківщини / України* – ключовий в українській художній літературі, у фольклорі на материковій Україні та за її межами, де проживають українці. Його вивчали Віталій Жайворонок, Світлана Єрмоленко, Віталій Кононенко, Ірина Шапошникова, Наталія Шарманова та інші українські вчені. На матеріалі народнопісенних текстів цей мовообраз (ключове слово-поняття, концепт) розглянуто в низці наших статей [Данилюк 2008; Данилюк 2009] і в монографії «Поетичне слово в українській народній пісні» [Данилюк 2010]. Наталія Шарманова, проаналізувавши етноконцепт УКРАЇНА як прецедентний у сучасній українській літературі, слушно писала:

Етноконцепт «Україна» узагальнює комплекс символічних значень із духовними, астральними, світоглядними національними образами й мікроконцептами: Універсум, Батьківщина, нація, земля, доля, життя, мати тощо – та протиставляється ксеностереотипам, окресленим поняттями «не-Хохляндія», «не-Росія», «не-Малоросія» [...] Базовий лінгвоконцепт є одночасно складовою когнітивного освоєння світу й репрезентантом національної самоідентичності [Шарманова 2008, 65].

Польські дослідники Єжи Бартмінський [Bartmiński 1993], Беата Сі-век [Siwek 2004] та інші акцентували на понятті *Батьківщина* (*ojczyzna*) в аксіологічному двовимірі: *мала батьківщина* і *велика батьківщина* (*mała ojczyzna* і *duża ojczyzna*), розкриваючи їх семантику в польській картині світу. Асоціативний зв'язок *мала батьківщина* – *мати* (влас-тивий як польській, так і українській культурі) відображено в доборі текстів та в назві антології, укладеної Яном-Павлом II: «Polska – to jest moja matka, moja ojczyzna» [Jan Paweł II 2018].

Українські письменники Польщі – Іван Киризиук, Тадей Карабович, Юрій Гаврилук, Іван Златокудрий, Жєня Жабінська та інші – фак-тично мають дві Батьківщини: далеку Україну, яка живить їх соками української мови, та Польщу (зокрема, Холмщину, Лемківщину та Підляшшя), де вони народилися і творять. Віктор Яручик зауважував:

Митці духовно, культурно, історично дуже близькі до України, однак фізично зберігають дистанцію. Це легко пояснити тим, що практично усі вони народилися на етнічних українських землях, увібрали у себе українську культуру, мову, однак ця територія фізично належить іншій державі – Польщі. Письменники прагнуть тої батьківщини, де народилися їхні предки, де корінням вросли їхні гени, себто на Підляшші, Лемківщині, Холмщині. Україна – це земля, за котрою вони сумують, котру ідеалізу-ють, яка постійно присутня у пам'яті та уяві [Яручик 2009, 98].

Для українських письменників Польщі дуже важливим є образ малої батьківщини, що дала життя, сформувала українську ідентич-ність. Це привело до співіснування в їхніх творах мовних образів двох батьківщин: великої – *України* та малої – *рідної землі*. Таке явище Флоріан Неуважний назвав „творчим роздвоєнням” [Неуважний 1990]. Із його думкою дозволимо собі не погодитися, вважаючи взаємодію двох ключових образів доповненням, посиленням самоідентифікації авторів, яку вони виявляють у своїх творах попри непрості життєві обставини.

Тадей Карабович (уродженець Холмщини, тепер проживає в селі Голі Люблінського воєводства Польщі) – польський та український поет, перекладач, літературознавець, головний редактор щорічника «Український літературний провулок» (видання українських письмен-ників Польщі). Він уклав антологію творів українських письменників польською мовою «Po tamtej stronie deszczu. Poezija ukraińska» (1998), перекладав поезію Ігоря Калинця, Йосипа Струцюка та ін. Автор ви-

дав українською мовою збірки поезій «Вологість землі» (1986), «Біля вогню» (1990), «Кличу тебе як ластівку» (1991), «Атлантида» (1989; 1993), «В пустелі небо чорне» (1995), «Що стою за стіною споминів» (1997), «Два листи до ночі» (1999), «Вибрані поезії» (2001), «Довга розлука» (2005), «Уже вечір. Вибрані поезії» (2009), «Забутість» (2011).

Самобутня творчість письменника, на жаль, ще не отримала належної оцінки українських та польських і загалом закордонних дослідників. Здебільшого маємо окремі міркування літературознавців та критиків у передмовях до його збірок, зокрема Елеонори Соловей [Соловей 2001], Лесі Лещенко [Лещенко 2001], Андрія Савенця [Савенець 2009] та ін. Огляди поезії Т. Карабовича зробив один із засновників Нью-Йоркської групи українських еміграційних поетів Богдан Бойчук у вступному слові до невеликої добірки текстів у книзі “Поza традиції. Антологія української модерної поезії в діаспорі” [Бойчук 1993] та в окремій статті [Бойчук 2002]. Докладніший аналіз творів міститься в статтях Богдана Назарука [Nazaruk 1990], Івана Немченка [Немченко 2005], Віктора Яручика [Яручик 2005] та в двох монографіях Віктора Яручика [Яручик 2009; Яручик 2010].

Мовностилістичні риси ідіостилю Тадея Карабовича потрапили в поле зору кількох мовознавців, які присвятили їм окремі статті: Галина Сюта окреслила лексичні домінанти в поезії автора [Сюта 2008], Тетяна Окуневич розглянула мовні засоби творення образних порівнянь [Окуневич 2016]. Однак мовно-виразові особливості текстів талановитого українського письменника потребують докладніших студій, у чому й полягає актуальність нашої роботи. *Мета статті* – проаналізувати мовностилістичні засоби вербалізації мовного образу *рідної землі / Холмщини / України* в ідіостилі Тадея Карабовича.

Віктор Яручик зазначав, що (з огляду на політичні події минулого) “для українських поетів у Польщі, для людей пограниччя батьківщина, мається на увазі батьківщина державна, ідеологічна часто набуває трагічного, болісного виміру” [Яручик 2009, 98]. Нерідко вони пишуть про велику Батьківщину/Україну як про втрачену Аркадію, Атлантиду з великою історією та прекрасною природою, однак недосяжною для проживання. Її місце заступає мала батьківщина, етнічна земля українців та поляків, що стає місцем народження й самовизначення. Подібний синкретизм мовного образу *рідної землі / Холмщини / Укра-*

їни спостерігаємо і в поезії Тадея Карабовича. Він полягає в накладанні рис малої та великої батьківщини, своєрідному розмиванні обрисів другої, що знаходиться в далекій стороні, та увиразненні першої через конкретно-чуттєві ознаки. У своєрідній “передмові” автора до збірки “Біля вогню” є такі рядки:

Числа днів губляться, як перо шуліки, що пролетів над Острівком, я знайшов це перо малим хлопцем, але минули роки і нині жебрак стою перед іконостасом твоїм рідна Холмщино, і не зумію молитись тобі тамтим причастям моїх дитячих палахкотінь [Карабович 1990, 2].

Ці слова засвідчують особливе ставлення поета до рідної землі як святині, що підкреслює поєднання тут власних назв (*Холмщино, Острівок*), загальних із розширеною семантичною структурою (*дні, роки, малий хлопець, жебрак*) та сакральних найменувань (*іконостас, причастя, молитва*). Елеонора Соловей писала:

Рідна Холмщино стала для поета тією заповідною Атлантидою [“Атлантида” – однойменна поема Т. Карабовича. *Н.Д.*], втраченою ойкуменою [йдеться про сумнозвісне переселення 1947 р. *Н.Д.*], а зятятий опір забуттю – своєрідним моральним імперативом [Соловей 2001, 8].

Зважаючи на це, в контекстах із описами *Атлантиди* / *Холмщини* нерідко постають слова-поняття *хрест, Богородиця, Петро, Учитель, Плащаниця*, що викликають асоціації з розп’яттям Ісуса Христа: *десь бовваніє в тумані / профіль / останнього хреста / це профіль моєї нації / битої тоді в живіт / це профіль Богородиці / гнаної за Буг* [Карабович 2001, 186–187]; *коли денационалізується національна / меншість / відрікається себе неначе Петро / Учителя / і сльози зворушення викрушуються / як кров на тілі злежалої Плащаниці / та з пробитого боку нацменшости / перестав текти струмок солярности* [Карабович 2001, 188]. До речі, дієслово *денационалізується* набуває додаткових конотацій у світлі російсько-української війни 2022–2023 рр., щоправда, тепер йдеться не про національну меншість, а про цілу націю. Саме трагічною історичною подією можна пояснити антиномію атрибутів *моя Україна – не моя* в авторському тексті: *моя Україна / зовсім не моя / не мій Дніпро / і Замок в Луцьку* [Карабович 2001, 39], а також мовний образ далекої засніженої України

з етнознаком *Дніпро*, що приходить до поета лише в снах: **Україна наснилась мені / сніжок сипкий / зимова пора / іній на деревах як втома / і хуга біла від Дніпра** [Карабович 1990, 11].

Своєрідним філософським розгортанням аналізованого образу в творах Тадея Карабовича є те, що він постає фольклорно-тривимірним (*три батьківщини*): *Першою / Батьківщиною кожної людини / залишається її серце [...]* *Другою / Батьківщиною кожної людини / залишається її хата / вірте що із-за тину / мати хлібом-сіллю стріне / Третьою Батьківщиною кожної людини / залишається її Батьківщина* [Карабович 2001, 268]. Саме в *серці* та *рідній хаті*, освяченій маминим *хлібом-сіллю* і прадідівськими *іконами* треба шукати витоки любові до малої та великої *Батьківщини*. З огляду на це поет у своїй творчості засвідчує відповідальність і перед рідною землею, Батьківщиною, і перед Богом, який судитиме не лише за вчинки, але й за зміст поезії: *Коли покличе мене Господь / стану перед ним наго / буде мене судити з моєї поезії / адже липка кров моїх віршів / завжди керувалася до Нього* [Карабович 2004, 60].

Як сказано в передньому слові до добірки поезій у виданні “Український літературний провулок”, аналізовані твори – це персоніфікація Холмської ойкумени – природи та історії, переливання-перетворення їх у вербальний символічний часопростір, увічнення, надавання їм нового життя чи радше космізація – підтримування їх існування, вписування у вічність. Образи і стани природи рідної Холмщини у Карабовича завше є оприявленними, вербалізованими станами ландшафтів душі ліричного героя, який відчуває себе лише частинкою цього світу, через кому з іншими його “персонажами” – квітами, птахами, хвилями “печальної посестри” – Бугу, в які хотів би “увійти і злитись з ними як риба” [Карабович 2004, 283].

Для конкретизації координат батьківщини поет використав низку топонімів (ойконімів та гідронімів), що репрезентують Холмщину і засвідчують добру обізнаність автора, який сховався її “малими босими ногами”: *Бубнів, Гілея, Голя, Заблудів, Канюки, Корчмин, Люблін, Нарва, Оріль, Острівок, Риболи, Сян, Турове* й ін., напр.: *Деся лежать гуси / запізнені на своє Полісся / що їх на хвилину / зупинив чар зазеленілого Бубнова* [Карабович 1990, 11]; *через Голло ступала босоніж Мадонна / а вітер зовсім наго біг туманом* [Карабович

2001, 51]; *прощай ковило на Гілеї / прощай Оріле та садибо / і ти небо над Туровим з лелеками* [Карабович 2001, 143]; *повертаються з прощі / а риба в Нарві в сітях* [Карабович 2001, 82] та ін. *Холмщина* – це джерело смутку і тривоги ліричного героя, що тужить за нею, такою, як була до виселення 1947 року, переймається за її долю та майбутнє через брак оновлення українськими людьми. Ці почуття особливо виразно ословлені мовними образами в поемі “Атлантида”. Клаптиком збереження минувшини української Холмщини є скансен зі старими хатами та церквою у селі Голі, який утримує митець, проживаючи там із родиною: *віє самотністю від / церкви в Голі / що присіла біля мовчання / як чайка / її іконостас заростає / криком / минулого* [Карабович 1993а, 21].

Ключове найменування *Холмщина* та його асоціати *земля, місце* поєднано з атрибутами *рідна, козана*, що вказують на синівську любов автора: *мене Холмщино козана / не забудь* [Карабович 1990, 10]. Місце народження позначено авторською генітивною метафорою із сакральним змістом одиницею *рідні місця причастя*, напр.: *колись неначе хуртовина / залякне над тобою світло / і понесуть тебе / до рідних місць причастя* [Карабович 1990, 32]. Використано традиційне фольклорне протиставлення *моя – чужа*: *боюся хмар кришталевої юрби / і сторонніх людей і пісень чужих / на моїй землі* [Карабович 1990, 14] (у наведеному контексті синонімізовано атрибути *сторонні* та *чужі*). На пережиту трагедію українського етнічного регіону вказують також авторські метафори *руїни Холмщини, руїни українськості*, напр.: *під кінець століття / мистець зі Львова / відбуває на Холмщину / на руїнах українськості / малое еротичні обличчя / ікон* (поезія «Мистець зі Львова Володимир Лобода **на руїнах Холмщини** (екслібрис)») [Карабович 2001, 78].

Ключові слова-поняття *Холмська земля* і *мати* вступають в асоціативні зв'язки, що набувають високого рівня узагальнення внаслідок зіставлення-отождоження з одиницею *Божя мати*, як-от: *Виглядає мене моя мама / Божя мати / Холмської землі* [Карабович 1993, 439]. За принципом семантико-психологічного паралелізму передано їх дії та стани: *Зажуриться / а в очах / сльоза / Неначе Холмщина в дощах / Заплаче мати* [Карабович 1993, 439]. Найменування *земля*, входячи до метафоричних структур із дієслівним компонентом,

набуває рис уособлення, що підтримує асоціацію *земля / Холмщина – мати*, напр.: *колихала мене земля / березовим соком / кульбабами / лататтям* [Карабович 1990, 34]. Рідна земля глибоко пов'язана з дитячими роками, тому постає авторський метафоричний образ із конкретно-чуттєвим змістом та лексичними індикаторами дитинства (*майданчик, дитячі забавки, дерев'яний коник, возик*), як-от: *дитячі забавки / збираю в уяві / як ще вчора лежали розкинені / по Холмщині мого дитинства* [Карабович 2001, 154]. Із ним співзвучні метафори *Холмщина мого спомину* (назва однойменної поезії) [Карабович 2001, 169], *Холмщина моїх віршів*, напр.: *гортаю прірву / днів / що / відійшли / це сентиментальна подорож / по Холмщині моїх віршів* [Карабович 2001, 67]. Віддаленість у часопросторі Холмщини дитячих років, напевне, стала основою для метафоричного означення *космічна Холмщина*, хоч у тексті є назви конкретних реалій, що повертають у дитинство: *чомусь нагадався рідний дім біля нього / стара груша що зацвітала в травні / ...десь лише в пам'яті цей смак дичок / космічної вже Холмщини* [Карабович 2001, 181].

Асоціативно-семантичне поле мовного образу *рідна земля / Холмщина / Україна* формують ключові слова-поняття із типовими атрибутами – *батьківська хата, рідний дім, холодна криниця, дальня дорога*, доповнені авторськими художніми означеннями, що виступають знаками місця народження й входження молодого людини до великого світу: *Говорила мені мати: / дальня дорога перед тобою / нетоптана / сувора / стрінеш на ній щастя і журбу* [Карабович 1993, 440]; *Мені говорили: життя навчить тебе чимало / можливо більше ніж батьківська хата* [Карабович 1993, 440]. Дієслово *говорити* в одиницях *говорила мені мати, мені говорили* вказує на передавання життєвого досвіду від старшого покоління молодшому усним шляхом, так, як це було прийнято споконвіків у народі.

Етнопростір великої Батьківщини представляють топоніми (ойконіми та гідроніми) *Київ, Львів, Луцьк, Пістинь, Рафалівка, Дніпро* та ін.: *не мій Дніпро / і Замок в Луцьку / і залізнична станція / у Рафалівці* [Карабович 2001, 39]; *пригадаєш ти неначе сон / що наснився мені у Львові* [Карабович 1990, 10]. Єдність українського культурного простору (*дерево життя на мальованих тарілках і мисках*) засвідчують перегуки гуцульських (*Пістинь*) та нижньосілезь-

ких (*Олава на Шлеську*) власних назв у поезії “Гуцульський екслібрис до століття / яке закінчується”: *краєвиди з деревами життя / на гуцульських тарілках та мисках / малювані в Олаві на Шлеську / під кінець століття / без дат та підписів автора / Казимира Возняка з Пістиня* [Карабович 2001, 68].

Ключове слово *рушник* з атрибутом *вишиваний* також постає як реалія українськості, що є знаком не лише власне України, а й етнічних територій в інших землях. Це виявляється в таких образних висловах: *ікони в рушниках* (на Холмщині), *вишиваний рушник* (в Україні / з України): *з кошиками яблук / з іконами в рушниках / зустрічають яблуневий Спас* [Карабович 2001, 133]; «**Вишиваний рушник** з України» (назва поезії. *Н.Д.*) – *і тому над ним* (на могилі Василя Стуса в Пермському краї Росії. *Н. Д.*) / *цей стовпчик з написом 9 і вишиваний рушник* [Карабович 2001, 77]. Разом з тим, ця лексема отримує контекстуальний елемент значення ‘забуття’ в такій метафоричній одиниці: *чекає ненька / сина / на призьбі часу / черствіє хліб / сльозиною стає сіль / кіптявою років покривається рушник* [Карабович 1990, 17].

Репрезентантами мовного образу *рідна земля / Холмщина / Україна* виступають також назви типових для цього географічного обширу рослин і тварин, що мають в українській мові етнокультурну конотацію: *мальва, любисток, калина, м'ята, евшан, верес, чебрик, чорнобривець; ластівка, журавель, лелека, жайворонок, чайка* та ін. Фітономени в поєднанні з іншими етнолексемами, як правило, не лише позначають флору довкілля, а й реалізують символічно-оцінний зміст, підкреслюючи зв'язок із Україною: *стара мати сидить перед / хатою / у долонях тримає калину* [Карабович 1990, 16]; *нарву вересу / принесу до хати калини / на північні дороги піду* [Карабович 1990, 7]; *мамине серце велике / при мальвах пригадаю про тебе* [Карабович 1990, 11]; *будеш молитися до Твоїх зірок / будеш молитися до Твоїх калин / любистків і чебрику* [Карабович 1990, 158]. Назва *чебрик* (*чебрець*) у вислові *чебриком зрости* стає знаком переходу в інший світ: *мене Холмщиною кохана / не забудь / і лікуй мої очі / зіллям дня / і мої поезії пригадай / коли чебриком зрости* [Карабович 1990, 10]. Автор майстерно використовує прямі та переносні значення номінацій рослин, напр.: *ми пили напарену м'яту пізніми вечорами / та*

говорили про мистецтво / **багато слів пахло м'ятою** / з берегів Орїлі [Карабович 2001, 58]. Він влітає традиційні фітононайменування в новаторські контексти з метафоричними одиницями, як-от: **замріяні в городах мальви та чорнобривці** / **стріхи що пам'ятають минуле** [Карабович 2001, 126], **Монотонія молитов Господніх** / **причастя мальв** / **колись збагну тебе Господи** / **але буде вже пізно** / **замало молюся Тобі** [Карабович 1990, 20].

Усталені слова-поняття українських реалій в авторському осмисленні набувають нових значень. Наприклад, на основі активізації компонентів, закладених у генетичній пам'яті: *вишневий сад* – символ батьківської хати, *вишня* – символ матері, вибудовано такий мікрообраз: (мама автора. Н.Д.) **Заспіває пісню** / **а вишневий цвіт** / **На скроні сіда** [Карабович 1993, 439]. Тут атрибутивна сполука набуває додаткового контекстуального значення 'сивина'. Асоціатами рідного дому / рідної землі стають не лише лексема *вишні*, а й часто повторюване ключове слово *яблука*, напр.: *в садках найгарніші яблука та вишні* [Карабович 1990, 7]. Зазначимо, що лексема *яблуко/яблука* в текстах поета крім прямого реалізує ще й символічне значення 'кохання': *для тебе хтось приносить* / **достиглі яблука** / *береш їх у долоні* / *прикладаси до уст* / *милуєшся запахом та кольором* / *так мрієш...* [Карабович 1990, 20]; *коли ти прийдеши до мене* / *я дам тобі яблуко* / *як вічний гріх* [Карабович 2001, 47]. Нерідко слово *яблуко* / *яблука* поєднано з найменуванням свята *Спас* (у серпні, коли в церквах освячують плоди), що активізує авторську асоціативну лінію: 'пора достиглих яблук' – 'пора зрілого кохання' – 'пора прощання': *ти є для мене як яблуко на Спасі серпневі* [Карабович 2001, 47]; *на гнізді стояв запізнений лелека готуючись* / **відлітати у Спасові яблука серпневі** [Карабович 2001, 41].

Орнітономени *лелеки*, *журавлі*, *гуси* реалізують традиційну семантику як асоціати мовного образу *рідного дому* / *Холмщини* / *України*: **Холмщино батьківщино лелек** / **рибальська країно** [Карабович 1990, 8]; *вони (лелеки. Н. Д.) літали над селом* / *білими крильми розпластані наді мною* / *їх клекіт пригадував мені Голло* / *та багато інших місць Холмщини* (поезія «Лелеки в Туровому») [Карабович 2001, 130]; *десь летять гуси* / *запізнені на своє Полісся* [Карабович 1990, 7]. Разом з тим, у семантичній структурі цих одиниць розвиваються нові компоненти 'пам'ять', 'спогад', що пов'язано з ностальгією

за малою батьківщиною, згадками про дитинство і думками про швидкоплинність життя: *кружляє наді мною лелека дитинства* [Карабович 1990, 38]; *ті веснянки / що їх наспівували лелеки / де вони зараз* [Карабович 1990, 11]; *колись як побачиш / летітимуть над головою / журавлі / – то дні наші летять* [Карабович 1990, 7].

Інші орнітоніми також зазнають певних змін семантики внаслідок авторських переосмислень. Зокрема, слово-поняття *ластівка* функціонує не лише як традиційний символ рідного дому, кохання, милої дівчини, найповніше зреалізований у збірці «Кличу тебе **як ластівку**»: *виглядаю тебе як ластівку* [Карабович 1990, 21]; *загублений щем кохання / кличеш як ластівку* [Карабович 1990, 9]. У його семантиці виникає додаткове значення 'спогад': *ці ластівки / це твої кораблики / споминів* [Карабович 1990, 11]. Крім того, символічний компонент 'кохання', не зафіксований у словниках символів, постає і в номінації *жайворонок*: *Коли я думав про наше кохання / нагадались мені весняні поля з / жайвірками / їх безмежна височінь / і щастя / і я посмів прирівняти нас до / жайворонків* [Карабович 1990, 36]. Смысловая структура орнітообразу *чайка*, крім усталеної семи 'сум', у контекстах про дитячі роки також реалізує сему 'спогад', напр.: *самітна чайка / наче небокрай крилата / в болотяних долях мого / дитинства* [Карабович 1990, 47].

Зауважимо, що Галина Сюта звернула увагу на

виразно індивідуальний параметр освоєння орнітосимволу журавель (журавлі) у мовистилі Т. Карабовича – його сакралізацію через систематичне асоціативно-семантичне розгортання в рамках мотиву молитви, прощі, сповіді тощо [Сюта 2008, 145].

Це виявляється в низці вже наведених висловів, а також таких, напр.: *Вигулькне рання імла з вирію / вагань / так молитимуться журавлі перед прощеною* [Карабович 1990, 15]; *тут зграї журавлів моляться / ще сьогодні в осінні негоди* [Карабович 1990, 8]. Однак варто зазначити, що таке явище стосується не лише орнітоніма *журавель* (журавлі), а й інших назв птахів, рослин, водойм, явищ природи загалом, пов'язаних із рідною землею. Показово, що вони нерідко входять до контекстів із сакральними одиницями *молитва, ікона, молитися, сповідатися, причащатися, священна* й ін., переважно формуючи метафоричні мікрообрази та макрообрази, напр.: *догасає ікона табу-*

нів вирійних / над Холмщиною [Карабович 1990, 7]; *Батьківщина / священна / будь / веснонько / і ти вітре / понад новою / понад великою водою / і ви дві чайки / відбиті на воді / і у небі / щасливе / ваше кохання / понад безоднею / холодної води / і ваш спів радісний / над полем* [Карабович 2001, 292].

Ліричний герой поета, повністю відданий рідній землі, її символам – зіллям і птахам, переймається, щоб мала батьківщина не відвернулася від нього після відходу з цього світу, щоб не було поганих споминів ні про нього як людину, ні про його вірші: *мене Холмщиною кохана / не забудь / і лікуй мої очі / зіллям дня / і мої поезії пригадай / коли чебриком зросту / і погано про мене / не говори до журавлів* [Karabowicz 2004, 142].

Вмотивованою з огляду на авторське світобачення та використання сакральних найменувань сприймається така мовно-образна одиниця з теонімом *Господь*: *Запитаю колись Господа / чи кохає Холмщину* [Карабович 2001, 151]. Вислів спричинений випробуваннями, які Господь послав на цю багатостраждальну землю.

Отже, мовотворчість Тадея Карабовича загалом і мовний образ *рідна земля / Холмщина / Україна*, змодельований на основі його текстів, засвідчує єдність мовновиразового континууму, що вибудовується на традиційних для української культури мовностилістичних засобах, які в авторському осмисленні отримують нові компоненти змісту, входять до новостворених образних одиниць і виявляють високий рівень майстерності українського письменника Польщі. Підтримуємо думку Галини Сюті, яка писала:

Творячи українську поезію в умовах ізоляваності від рідномовного середовища, він забезпечує єдність мовно-образного простору національної словесності в Україні та в діаспорі. Гармонійно поєднуючи ознаки закоріненості в національну словесну традицію (активне послуговування мовними знаками етнокультури) із рисами модерного способу образо- й текстотворення, Т. Карабович витворює самодостатню поетичну ідіосистему, яка заслуговує на популяризацію серед українських читачів та окрему увагу дослідників [Сюта 2008, 149].

Перспективи вивчення мовної палітри поета полягають у глибшому аналізі мовно-виразових одиниць в ідіостилі Тадея Карабовича на рівні фоностилістики, лексики, синтаксису, індивідуального авторського об-

разного осмислення своїх коренів, що відображають новотворчі пошуки, будучи, разом із тим, закоріненими в традиції української етнічної ментальності, мовної картини світу українців.

Література

- Âručik V., 2005, „*Á v literaturì čuúsá, ák u hramì...*”, [v:] *Ukraïns'kij literaturnij provulok*, t. 5, s. 22–34. [Яручик В., 2005, “Я в літературі чуюся, як у храмі...”, [в:] *Український літературний провулок*, т. 5, с. 22–34].
- Âručik V., 2009, *Ukraïns'ka literatura v Pol'si (Îstorîá, vidavniča diál'nist' ta periodika, literaturni diskusii, poezîá)*, Луц'к. [Яручик В., 2009, *Українська література в Польщі (Історія, видавнича діяльність та періодика, літературні дискусії, поезія)*, Луцьк].
- Âručik V., 2010, *Ukraïns'ka poezîá, tvorena v Pol'si pišlá Druhoi svîtovoi víjní*, Луц'к. [Яручик В., 2010, *Українська поезія, творена в Польщі після Другої світової війни*, Луцьк].
- Bartmiński J., 1993, *Polskie rozumienie ojczyzny i jego warianty*, [w:] *Pojęcie ojczyzny we współczesnych językach europejskich*, Lublin, s. 23–48.
- Bojčuk B., 1993, *Tadej Karabovič*, [v:] *Poza tradicij: antologija ukraïns'koï modernoi poezii v diásporì*, Kiïv–Toronto–Edmonton–Ottava, s. 434–444. [Бойчук Б., 1993, *Тадей Карабович*, [в:] *Поза традиції: антологія української модерної поезії в діаспорі*, Киïв–Торонто–Едмонтон–Оттава, с. 434–444].
- Bojčuk B., 2002, *Dešo pro poezîú Tadeá Karaboviča*, [v:] *Ukraïns'kij literaturnij provulok*, t. 2, s. 127. [Бойчук Б., 2002, *Дещо про поезію Тадєя Карабовича*, [в:] *Український літературний провулок*, т. 2, с. 127].
- Daniłuk N., 2008, *Koncept rîdnoï storoni u movi ukraïns'koï narodnoï pišni*, [v:] *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis. Facultas Philosophika. Philologia 97–2008. Ucrainika III. Současná uktrainistika. Problémy jazyka, literatury a kultury*. I část. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 243–248. [Данилюк Н., 2008, *Концепт рідної сторони у мові української народної пісні*, [в:] *Acta Universitatis Palackianae Olomouensis. Facultas Philosophika. Philologia 97–2008. Ucrainika III. Současná uktrainistika. Problémy jazyka, literatury a kultury*. I část. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, с. 243–248].
- Daniłuk N., 2010, *Poetične slovo v ukraïns'kij narodnij pišni*, Луц'к. [Данилюк Н., 2010, *Поетичне слово в українській народній пісні*, Луцьк].
- Daniłuk N.O., 2009, *Nazva „Ukraïna” v narodnopisennih tekstah*, „Movni i konceptual'nì kartini svîtu”, vip. 26, č. 1, Kiïv, s. 273–276. [Данилюк Н.О., 2009,

Назва “Україна” в народнописаних текстах, “Мовні і концептуальні картини світу”, вип. 26, ч. 1, Київ, с. 273–276].

Jan Paweł II, 2018, *Polska – to jest moja matka, moja ojczyzna*, Kraków.

Karabovič T., 1990, *Bilâ vognâ*, Varšava. [Карабович Т., 1990, *Біля вогню*, Варшава], <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/15849/file.pdf> [25.01.2023].

Karabovič T., 1991, *Kliču tebe âk lastivku*, Varšava. [Карабович Т., 1991, *Кличу тебе як ластівку*, Варшава].

Karabovič T., 1993, *Atlantida*, Varšava. [Карабович Т., 1993, *Атлантида*, Варшава].

Karabovič T., 1993, *Poeziâ. Poza tradiciji*, [v:] *Antologija ukraiïnskoï modernoi poezii v diâsporî*, Kiiïv–Toronto–Edmonton–Ottava, s. 434–435. [Карабович Т., 1993, *Поезія. Поза традиції*, [в:] *Антологія української модерної поезії в діаспорі*, Київ–Торонто–Едмонтон–Оттава, с. 434–435], <https://ukrlit.net/info/outside/36.html> [26.01.2023].

Karabovič T., 2001, *Vibrani poezii*, Bilostok. [Карабович Т., 2001, *Вибрані поезії*. Білосток], <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/25011/file.pdf> [23.01.2023].

Karabovič T., 2004, *Poezii*, [v:] *Ukraiïnskij literaturnij provulok*, t. 4, s. 60–70. [Карабович Т., 2004, *Поезії*, [в:] *Український літературний провулок*, т. 4, с. 60–70].

Karabowicz T., 2004, *Już dzień się nachylił do czterech krańców świata*, przeł. z ukr. J. Leonczuk, Lublin.

Lešenko L., 2001, „...Â otrimuvav bezmežnu lasku pisati virši”, [v:] T. Karabovič, 2001, *Vibrani poezii*, Bilostok, s. 15–26. [Лещенко Л., 2001, “...Я отримував безмежну ласку писати вірші”, [в:] Т. Карабович, 2001, *Вибрані поезії*, Білосток, с. 15–26].

Nazaruk V., 1990, *Poezja ukraiïnska Chelmszczyzny i Podlasia*”, „Dyskusja”, nr 4(24), s. 39–45.

Nemčenko Ī., 2005, *Oglâd liriki ta liro-eposu Tadeâ Karaboviča*, [v:] *Ukraiïnskij literaturnij provulok*, t. 5, s. 276–286. [Немченко І., 2005, *Огляд лірики та ліро-епосу Тадея Карабовича*, [в:] *Український літературний провулок*, т. 5, с. 276–286].

Neuvažnij F., 1990, *Tvorče rozdvoënnâ (Pro ukraiïnskikh poetiv u Pol’si)*, „Prapor”, No. 8, s. 3. [Неуважний Ф., 1990, *Творче роздвоєння (Про українських поетів у Польщі)*, “Прапор”, № 8, с. 3].

Ojczyzna mała i duża, https://cloud-7.edupage.org/cloud/Ojczyzna_i_mala_Ojczyzna.pdf?z%3APzq3wKmQD1g5oWbSEb4bfGGT%2F83a1rib%2FwG%2FVf1co%2FE%2B4RSkWFZQHqZ6boONa%2Fb3 [20.01.2023].

- Šarmanova N.M., 2008, *Etnokoncept UKRAJINA ak fragment kognitivnogo osvovlenâ Vsesvitu*, „Filologični studii”, vip. 2, s. 60–65. [Шарманова Н.М., 2008, *Етноконцепт УКРАЇНА як фрагмент когнітивного освоєння Всесвіту*, “Філологічні студії”, вип. 2, с. 60–65], <https://core.ac.uk/download/pdf/268531745.pdf> [20.01.2023].
- Saveneč A., 2009, „*Toj šo stoit' za stinoû spominiv...*”, [v:] T. Karabovič, 2009, *Uže večir. Vibrani poezii*, Lûblin, s. 7–12. [Савенець А., 2009, “*Той що стоїть за стіною споминів...*”, [в:] Т. Карабович, 2009, *Уже вечер. Вибрані поезії*, Люблін, с. 7–12].

LINGUISTIC IMAGE OF THE NATIVE LAND / KHOLMSHCHYNA /
UKRAINE IN THE POETRY OF TADEJ KARABOWICZ

ABSTRACT

Key words: associative-semantic field, keyword-concept, linguistic image, linguistic expressive means, neologism

The article deals with the linguistic image of the NATIVE LAND / KHOLMSHCHYNA / UKRAINE in the poetry of Tadej Karabowicz. It has been found that it combines linguistic-stylistic units to designate the small homeland (Kholmshchyna) and the larger Motherland (Ukraine). The poet's special attitude to his native land as a shrine is emphasized by frequently used sacral terms (*Mother of God, Lord, communion, sacred, temple*, etc.). A number of toponyms (oikononyms and hydronyms) express the concrete physical features of the native land. The associative-semantic field of the linguistic image is formed by keywords-concepts with typical attributes, supplemented by the author's artistic expressions (*parents' house, a native home, a cherry orchard, an embroidered towel*, etc.). Phytonyms and ornithonyms (*a pear tree, a lark, cranes, weeds/herbs, viburnum*, etc.) express the direct and symbolic meanings inherent in folklore and literary tradition, and are given new meanings by the author.